

Om John Ericsson¹⁾

Ett enastående levnadsöde

Den svenska folkstammen har haft namn om sig att trots fattiga förutsättningar under sekler kunna alstra en förhållandevis stor selektion geniala gestalter. Det vore väl mindre passande att i en tid av omvärderingar och närgånget sanningssökande dra fram koryféerna från vår stormaktstid som exempel. Några av de företrädare för den svenska äran och överlägsenheten som nominerades då, har fallit offer för omvärderingar, och andra följer. Men en elit kommer att överleva även om den till antalet ej skulle överträffa vad som skäligan kan väntas var som helst under motsvarande betingelser.

Bland de områden där man vant sig att räkna med ett försprång i förhållande till andra nationer nämnes teknik och naturvetenskap kanske oftast. Den nationella stoltheten har gärna framhävt namn som Polhem, Berzelius, Dalén och andra i gången tid. Därefter har flera följt i svår internationell konkurrens. I en gammal resehandbok tryckt i Göteborg 1815 beskriver en anonym författare det märkliga kanalbygget i Trollhättan:

Fallen upptaga en sträcka av 1800 alnar och äro tillsammans 654 alnar höge. Att göra dessa fall segelbara, var redan i Gustaf I:s tid påtänkt. En Ekeblads, Polhems och Elvii arbeten, lika djerft uttänkte och verkstälde, blifva evigt förvånande minnesvårdar åt deras snille och efterkommande Regenters omtänka. Efter flera misslyckade åtgärder, och sedan enskilt medborgare erhållit tillstånd att bäst möjliggen åstadkomma, hvad halftannat århundrade ej medhunnit, börjades arbetet efter en ny plan, och fortsattes, understödt af en vida öfver behovet skedd subskription, med sådan framgång, att det första fartyg passerade de nybyggde 8 slussarne den 1 August 1800. Att beskrifva detta i sitt slag ensamma naturuppträde, och de försök, som menniskosnillet vågat att med konstens styrka tämja naturens vildhet; att skildra de intryck, som detta sällsamma skådespel gör på hvarje åskådare, vore ett frugtlöst bemödande. Skalden och målaren finna här det rikaste fält för sina talanger. En utländsk resebeskrifvare bland mängden af dem, som besett detta ställe, har deröfver yttrat sin mening i följande ord: "Trollhättekanalen kan i visst afseende anses såsom Svenska nationens mest karakteristiska afbild; ty den framställer den sådan

som den är, skicklig att uttänka och utföra stora förslag, och med de bästa anlag för mekaniska uppfinningar. Såsom konstalster och ett verk, som röjer dristighet i plan och ihärdighet i utförandet, är det ej för mycket sagdt, om man säger, att Trollhättekanalen är det första i världen."

Förr i världen liksom nu har den svenska bergshanteringen producerat ojämförligt effektiva utövare och uppfinnare för verksamheten och den hårt ansträngda arbetskraften. Men Christoffer Polhems förfäder kom från Österrike till Pommern under 1600-talet — han tillhörde alltså inte den svenska folkstammen och var inte bergsman. Icke förty konstruerade Polhem ett stort antal maskiner för gruvdriften och dessutom 100-tals andra. I ett samråd med Karl XII i Lund 1718 åtog sig Polhem att på fem år skapa en "Svea kanal" mellan Norrköping och Göteborg. Med kungens död och landets finansiella svårigheter blev projektet skrinlagt. Först nära 100 år senare kom bygget av Göta kanal igång och här deltog i arbetet en pojke, som sannerligen var svensk, en yngling, vars namn skulle gå till hävderna för sin genialitets skull och för en uppfinningsrikedom, som ej stod Polhems efter. Det var *John Ericsson*. Han föddes 1803 i Långbergshyttan och var fallen efter generationer bergsmän, gruvfogdar och bruksidkare. Fadern var gruvfogde på Långbergshyttan och modern, född Yngström, tillhörde en välkänd bergsmansläkt som ännu är bevarad. Hans bror Nils blev i sinom tid känd och berömd som de svenska statsjärnvägarnas skapare, och systern Carolina, gift med prosten Odhner i Medelplana, Kinnekulle, var mor till Clas Theodor Odhner, upphovsman till den lärobok i svensk historia som var standardverket under generationer. John Ericsson hade i unga år en tragisk förlovningsförbindelse. Äktenskap förhindrades hjärtlöst av den presumtive svärfadern och John Ericsson förmälde sig i stället — med sig själv, skulle man vilja säga. En hans egen patenterade järnridå drogs på en gång ner mot allt vad hemliv och familjelycka heter. Ett misslyckat äktenskap i England ändrade intet och sonen Hjalmar som den stackars fästmon en gång födde fick vänta i

¹⁾ *Carola Goldkuhl*: John Ericsson — Mannen och uppfinnaren. Bonniers.

årtionden på faderns vidkännande. Hjalmar upplevde sina unga år hos familjen Odhner och de sex barnen där. Adolf Hamilton har berättat i brev till sin fästmo Agnes Geijer om ett besök som han och Gunnar Wennerberg en gång gjorde i den litterata familjen. En av döttrarna blev gift med godsägare Emil Trotzig, som dock dog i förtid, efterlämnande tre barn, om vilka den så småningom till bästa välstånd komne John Ericsson drog all försorg. Uppenbarligen tillät inte den tidigare misären någon sentimentalitet. I en aldrig sinande ström av brev till och från systern Carolina och hennes barn uppehölls senare den ömmaste förbindelse under John Ericssons amerikår ända till hans död vid 86 års ålder 1889.

Med dessa brev som underlag och en mångfald till andra adressater riktade är det, som författarinnan *Carola Goldkuhl*, född Trotzig, tillsammans med annat väldokumenterat källmaterial begåvat oss med en fascinerande biografi över John Ericsson. Att denna levnadsbeskrivning, trots det omfattande och svärbemästrade materialet kunnat fullbordas under iakttagande av all saklighet och kritik men ändå med en lättflytande stil och varmt hjärtelag är ett artistiskt konststycke. Denna lödiga kombination av färdigheter kännetecknar framställningen från början till slut, varför man har svårt att avbryta läsningen. Tidigare har väl John Ericssons gestalt förefallit de flesta av oss högeligen respektabel men knappast mer inspirerande än Eli Rem och Jonas Alströmer i Folkskolans läsebok. Redan tidigare har författarinnan fragmentariskt behandlat skilda avsnitt av den store uppfinnarens liv i en rad tidskriftsuppsatser. Nu är det hela samlat till ett gediget helt, standardverket om John Ericsson och därjämte ett illustert snitt genom hans tid och de personer som i mycket gestaltade den. Utom ett omfattande källmaterial i övrigt är denna biografi huvudsakligen byggd på en stor mängd bevarade brev till och från John Ericsson. Till förfogande har stått inte mindre än 640 brev till olika adressater i Sverige. Av breven förvaras 365 i Kungl. Biblioteket.

John Ericssons levnadstid, från tidiga barnår till den alltjämt kraftfulle åldringens sista vecka, var späckad av en lidelsefull verksamhet. Ett aldrig sinande flöde av nya idéer resulterade i en lång serie tekniska skapelser, bland vilka urskiljes några av århundradets mekaniska underverk, ånglokomotivet, propellern och Monitor. Historien om John Ericssons hårda kamp genom ett långt liv för förståelse, framgång och slutlig triumf avtecknar sig som ett monument över

den trängda pionjärandan. Det fanns i detta fall många förutsättningar för framgång. Stor begåvning, undervisning tack vare faderns försorg trots det tragiska obestånd han kommit i. Teknisk utbildning och träning vid Göta kanal-bygget. Redan vid 13—14 års ålder var han en perfekt ritare och ett par år senare i ansvarsfull chefsbefattning. Hans prestationer under barna- och ungdomsåren var otroliga om man inte klassificerar honom som underbarn. Efter ytterligare utbildning som fältjägare i Jämtland och lantmätare söker John Ericsson i England det ekonomiska stöd och den vidare marknad för sina idéer som hemlandet ej kunde erbjuda. Han var då 23 år endast, trots allt han redan medhunnit. Tretton år i England skildras med allt vad de innebar av enormt arbete, marterande bekymmer, bysättning och gemen otur. Den geniale uppfinnaren var själv ingen affärsman och de som stödde honom förlorade. En vän för livet, greve Adolf von Rosen, blev dock hans stora vinst.

Samma heroiska kamp fortsatte i Amerika från 1840. Mitt i sin ekonomiska misär uppträdde denne svenske viking alltid med oklanderlig fasad och konversabel oberördhet. Hans fyndighet och företagsamhet var utan gräns. Uppväkningar i departement, brev och framställningar haglade över toppfigurer i olika befattningar — alltid fulländat perfekta med klagörande ritningar över sina för tiden fantastiska projekt. Allt krävde arbete i oändlighet, alla konstruktionsritningar in i minsta detalj gjorde han själv, breven dikterades. John Ericssons patos, ofta uttalat, var att skapa, att till det yttersta och av all sin förmåga skapa nya hjälpmedel åt mänskligheten och vapen som skulle omöjliggöra krig. För fredligt bruk blev varmluftmaskinen en stor framgång i Amerika och i det pågående inbördeskriget gjorde monitorerna och Ericssons smidda kanoner Nordstaternas seger möjlig.

Med den första Monitorsegern 1862 på Hampton Roads slog John Ericsson definitivt igenom och blev på en gång världsberömd. Hans spartanska liv ändrades dock ej nämnvärt, knappast heller hans självmedvetande som alltid behärskats av förvisningen att hans konstruktioner höll vad han lovade. Liksom förut propades hans dag med arbetsuppgifter vid ritbordet, som på samma gång var hans altare — det enda erkända — och hans slavbänk. Den kärva pliktmedvetenhet som hållit i alla möjliga motgångar och under mer än 30 års kamp för brödfödan gällde obönhörligt även under den gyllene tiden. John Ericssons hela liv var som en enda gigantisk arbetsdag i

Carola Goldkuhls skildring. Även om blotta arbetet och skapandets glädje kunde ha tillfredsställt helt, ger boken bevis för ett varmt hjärta därbakom. Hans kärlek och stora intresse för anförvanterna därhemma var inte av det småaktiga slaget. Mycket stora summor gick kontinuerligt till hemlandet. Den svenska fosterjorden var helig mark för John Ericsson. Han upphörde aldrig att betyga den sin kärlek, romantisk och rationell på samma gång. Man kan förstå den ängslan han kände för landets försvar men inte den tröghet med vilken hans snillrika och generösa förslag mottogs av de ansvariga. Men även detta motstånd kunde han smälta — Sve-

rige förblev hans eget hemland trots mer än 50 års bortavaro. Först hans stoft förenades åter med dess jord. Den stolta ramen kring hemfärdens skall ej beröras här, den bör läsas i originalframställningen. Denna kommer säkerligen att bereda möjligheter för fortsatt forskning. De grundläggande data kan ej vara fullständiga. De många breven innehåller mera. För psykologer och psykiater bör emellertid boken ge vägledning för djupare analyser. Redan den vanlige läsaren kan ej undgå att fundera över många oklara orsakssammanhang i John Ericssons märkliga livsöde.

E. Husmark

Det finns olika slags försäkringar

är Ni rustad om något oförutsett skulle inträffa, teckna försäkringen i tid.

Riskera inte att stå utan försäkringsskydd om...

ÖSTERMALMSGATAN 68

STOCKHOLM Ö

TELEFON 23 00 50